

הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים

הרב ניר רוזנברג - רב היישוב

א. מאמר הגמרא

הבטחה זו המצויה בגמרא בשבת, צריכה קצת ביאור - מה הכוונה 'רגיל'? על איזה נר מדובר? מדוע יש קשר בין המצוה לשכר הזה? ועוד... תחילה נביא את לשון הגמרא ואחר כך נעסוק בבירור השאלות הנ"ל. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד ב - "אמר רב הונא: הרגיל בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים, הזהיר במזוזה - זוכה לדירה נאה, הזהיר בציצית - זוכה לטלית נאה, הזהיר בקידוש היום - זוכה וממלא גרבי יין. רב הונא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא, חזא דהוה רגיל בשרגי טובא, אמר: תרי גברי רברבי נפקי מהכא. נפקי מינייהו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין. רב חסדא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דבי נשא דרב שיזבי, חזא דהוה רגיל בשרגי טובא, אמר: גברא רבא נפק מהכא. נפק מינייהו רב שיזבי".

ב. מה הקשר בין המצוה לשכר הנ"ל ובאיזה נר מדובר?

1. מדובר על נר שבת וטעמו שלום בית וזה שיוביל לבנים ת"ח

כך משמע קצת בשו"ת שבט הלוי חלק ז סימן י - "אבל היות כי נר שבת נקרא שלום בית כמבואר בשבת כ"ג ע"ב ושם כ"ה ע"ב ותזנח משלום וגו'... ויוסיף שלום ובנים בני תורה..."

2. מדובר על נר שבת וטעמו משום שילמדו בלילה לאורו וכך ייצאו ת"ח

בשו"ת שבות יעקב, בספרו עיון יעקב עמ"ס שבת (הנדפס בתוך ספר עין יעקב) הקשה דעכשיו בזמן הזה, דכו"ע רגילים בנר... אי"כ יהיו לכולם בנים תלמידי חכמים, והרי חזינן דלאו הכי הוא? ומתוך: "ואי לא דמסתפינא הייתי אומר, דקאי הרגיל בנר כדי שבני ביתו יכולין ללמוד בלילה אצל הנר, הויין ליה בנים תלמידי חכמים".

3. מדובר על נר שבת וחנוכה והתורה והמצוות נמשלו לאור ונר ולכן הקשר בין

נר ותורה

כך עולה מרש"י שם -

"בנים תלמידי חכמים - דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה

דשבת וחנוכה - בא אור דתורה".

כאן מקום איתנו להביא דברי המאירי בבית הבחירה שם, המסביר שגם נרות שבת וגם נרות חנוכה מזכים בשכר בנים ת"ח, וכל המוסיף מוסיפים לו, ועל פי זה ביאר את ההבדל בין שני המקרים המובאים אחר כך בגמרא, שבאחד זכו לגברי רב רבני ובשני לגברא רבא אחד:

"דרך הערה אמרו ובאחד מגדוליהם שראה באחד והיה רגיל בשתי נרות ר"ל של חנוכה ושל שבת בהדור ודרך חבוב ואמר גברי רב רבני נפקי מהכא וראה באחד שהיה רגיל באחת בהידור ובחיבוב ואמר גברא רבא נפקי מהכא וכאשר פתר כן היה":

4. מדובר על נר חנוכה

כך הגירסה ברבינו חננאל שם -

"אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הוויין לו בנים ת"ח הזהיר במזוזה כו'".

וכך משמע לשפת אמת שם (שמוכיח כן מהמשך הגמרא) -

"שם בגמ' הרגיל בנר כו' חליף אפיתחא כו' מלשון אפיתחא משמע קצת דמיירי בחנוכה דמדליקין על הפתח"...

אם כך הוא, מדוע נר חנוכה? כנראה זה כי נר חנוכה מסמל את המאבק מול יון שהיה על לימוד תורה, וכן הוא קשור למנורת המקדש (שבה נעשה הנס) שבגללה נאמר - הרוצה להחכים ידרים שמנורה בדרום... (וכן ראיתי בשו"ת עטרת פז חלק א כרך ב - יורה דעה סימן ז).

ג. מהו ההידור?

1. סוג השמן

כך מביא בשו"ת משנה הלכות חלק ה סימן מא -

"ועיין ראש יוסף שפי מה שאמר הטור הרגיל בנר יפה הוויין ליה בניס ת"ח פי' נר יפה שמן זית"...

2. איכות הכלי המחזיק הנרות

כך נאמר במשנ"ב (סימן תרעג ס"ק כח): "כתבו הספרים שטוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כחו... והמקור הוא מ"סדר היום"... וזה גם זה כלול בכוונת הגמ' במסכת שבת דף כג ע"ב הרגיל בנר [שמקיימה בהידור] הויין ליה בניס ת"ח"...

3. כמה אנשים מתעסקים בנר

בתוספות הביא שהחילוק בין שני המקרים שבאחד יצאו שני ת"ח ובשני ת"ח אחד, הוא שבראשון רק האשה התעסקה בהדלקת הנר, ובשני שני בני הזוג. ולפי זה הוא המקור לכך שהבעל עוסק ג"כ בנרות השבת, להיטיבם וכד'

4. כמות הנרות

בספר פלא יועץ ערך נר הביא גם (וכן הביאו רבים) שכמות הנרות היא ההידור. וכך פשט הגמרא - בשרגי טובא, נרות רבים.

לפי זה מובנת שיטת הרמב"ם בנרות חנוכה, שהמהדרין מן המהדרין, בעל הבית לבד מדליק נרות רבים כמספר בני הבית, ואין מצוה על כל אחד להדליק, וההידור הוא מספר הנרות הרב, וזה בדיוק ההידור שמופיע כאן, להרבות בנרות על פי מספר בני הבית.

5. אורך זמן ההדלקה

גם הוא הידור, ככל שיהיה יותר זמן, וגם זה מובא שם בפלא יועץ.

6. להדליק בזמנו

באגרת התשובה של ר' יונה משמע כן, וידוע כמה הקפידו לומר לאשה להדליק נר שבת בזמן וכן להדליק נר חנוכה בזמן, אך קשה להלום זה בפשט הגמרא שלנו.

ד. איך ההבטחה הזו פועלת? האם יש כאן דבר סגולי או מובן?

לרוב הדעות שראינו, יש כאן פעולה סגולית, שאפשר אולי להבין את ההקשר שלה, למשל כדברי רש"י שהתורה נמשלה לאור והמצוה לנר ולכן מי שמהדר בנר ואור יזכה לתורה ומצוות.

אמנם ראינו את דברי השו"ת שבות יעקב, ששונים הם, ומסבירים את הפעולה באופן הגיוני, שכאשר יש נר דלוק לזמן רב, יש יותר זמן ללמוד תורה וממילא יוצאים בנים תלמידי חכמים.

באופן ההגיוני הולך גם הרב קוק זצ"ל בביאורו לדברי הגמרא בעין אי"ה למסכת שבת :

"הרגילות בנר פועלת באדם את התכונה שירגיש כמה טוב הוא האור וכמה קשה היא הישיבה בחושך... וזאת תהיה לאדם להערה כי אורה של תורה, מי שהורגל בה ונהנה מזיוה, מרגיש כמה הכרחית היא וכמה החושך וחסרון הידיעה רע וקשה... וזה תלוי רק בערך הכרתו את אור התורה לענין הכרחי עד שמי שחסר אותה ידמה ליושב בחושך".

הפעולה לפי הרב היא הגיונית - אדם שרגיל לאור ולא אוהב חושך, ומכיר שהתורה היא מאירה דרכי בני אדם וללא התורה אדם יושב בחושך, ירצה ללמוד וללמד בניו כמה שיותר תורה וממילא יצאו משם תלמידי חכמים. יש סוגיות נוספות שאפשר לבחון האם הפעולה המתבקשת פועלת באופן סגולי או הגיוני, אחת מהן היא מנהג הסימנים בראש השנה, ואכמ"ל.